

سنجش تاریخی و تطبیقی ویژگی‌های
فنی و نقش پردازای درهای چوبی
موزه بزرگ خراسان

بخشی از لنگه در مدرسه
بالاسر، عکس: نگارنده

سنجش تاریخی و تطبیقی ویژگی‌های فنی و نقش پردازی درهای چوبی موزه بزرگ خراسان

علیرضا شیخی* احمد تندی** صمد سامانیان***

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۳/۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۷/۳/۲۸

چکیده

در میان آثار تاریخی چوبی مجموعه حرم رضوی، درهایی وجود داشته که با اجرای طرح گسترش و توسعه حرم، در دوره معاصر به انبار سازمان میراث فرهنگی خراسان در آرامگاه فردوسی منتقل شده است. این درها، در اثر آتش‌سوزی انبار، در سال ۱۳۹۱ و سوختن قسمتی از آنها، به مجموعه مصلی و در طی سال اخیر به مخزن موزه بزرگ خراسان راه یافته است. بررسی‌ها نشان از آن دارد که از چهار در مورد مطالعه، یک در، دارای کتیبه شعر بوده و با استناد به یافته‌های برنارد اوکین متعلق به مدرسه بالاسر است و سه دیگر، فقط دارای تزیینات است. درها، کتیبه تاریخی ندارد و سوال اصلی، پیرامون سنجش تاریخی درهای چوبی محفوظ در موزه خراسان بزرگ با تکیه بر اطلاعات فنی و هنری ای آثار است. با مطالعات تطبیقی در اسناد و مدارک تاریخی و تزیینات وابسته به معماری دارای تاریخ (به ویژه کاشی، از آن جهت که شیوه طراحی، با آثار چوبی همانندی داشته و تاریخ ساخت مشخص دارد)، فرضیه پژوهش بر این امر بنیان گرفته است که ساخت آثار مذکور به دوران شاهرخ تیموری برمی‌گردد. پس از بررسی‌های دقیق روشن شد که شباهت بین شیوه منبت‌جست، در آثار مورد بررسی با سایر آثار چوبی منتخب در خراسان و مازندران دوره تیموری، حروف و پیکره‌بندی کتیبه روی در مدرسه بالاسر (در شماره ۱) و عناصر تزیینی در مذکور، به همراه سه در دیگر، با کتیبه‌ها و عناصر تزیینی کاشیکاری مسجد گوهرشاد، مسجد شاه، مدرسه غیاثیه خرگرد، آرامگاه شیخ ابوبکر تایبادی و همچنین در مسجد جامع طرقله، صندوق موزه ویرانی مشهد، در مسجد بالاسر، به عنوان آثار شاخص دارای تاریخ، در حوزه تزیینات وابسته به معماری عصر تیموری، به یافتن جواب در تایید فرضیه کمک می‌کند. گردآوری اطلاعات عمدتاً بر شیوه میدانی استوار و عکس‌ها توسط نگارنده جمع‌آوری شده است. تدوین مقاله به روش توصیفی، تطبیقی و تحلیلی در دو بخش است: پس از معرفی و مطالعه نوع روستایی و شیوه منبت آثار، به بررسی و تطبیق نوع نوشتار کتیبه در مدرسه بالاسر پرداخته شد و سپس مطالعه اشتراکات عناصر تزیینی چهار در مذکور با تزیینات وابسته به معماری، در حوزه کاشی و چوب در آثار شاخص دارای تاریخ دوره شاهرخ تیموری، مد نظر قرار گرفت با مطالعه تطبیقی این سه بخش، نوشتار به این منتج شد که تاریخ درهای چوبی مدرسه بالاسر، محفوظ در موزه کوهسنگی، به سه دهه اول قرن نهم هجری برمی‌گردد.

واژگان کلیدی

تیموری، موزه بزرگ خراسان، آثار چوبی، کاشیکاری، کتیبه نگاری، نقش و تزیین.

*استادیار دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر، شهر تهران، استان تهران (نویسنده مسئول)

Email: ar.sheikhi59@yahoo.com

Email: ahmadtondi@yahoo.com

Email: samanlian_s@yahoo.com

**استادیار دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر، شهر تهران، استان تهران

***دانشیار دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر، شهر تهران، استان تهران